

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Félévre 6 „
Negyedévre . . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF.

Felolvasó szerkesztő:

HAJTS BALINT.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal 8 „
Negyed oldal . . . 4 „
Nyolczad oldal . . 2 „

A keresztség és a téritvények.

(Felolvastatott a szepesmegyei papi egyesületnek Poprádon, 1903. október 1-én tartott közgyűlésén.)

Alig van vallás és hitfelekezet, mely annyi támadásnak és veszélynek lett volna kitéve, mint a protestantismus. Alig hogy az egyik bajon túl estünk, máris egy másik veszély fenyeget minket.

Scylla és Charybdis-féle veszélyek között mozogván egyházunk hajója, rajtunk szokott bevalani: „Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.“ — Az egyházpolitikai törvények életbeléptetése alkalmával nagyon hangsúlyoztatott az, hogy ezen törvényekkel a vallásfelekezetek közötti egyenjogúság immár a várva-várt megvalósítás stádiumába lép; de alig adtunk helyt ezen reményünknek, már is csalódnunk kellett: a téritvényekkel való visszaélés veszélye fenyegetvén minket.

Hogy a kérdést — a keresztséget és az ezzel járó téritvények ügyét — jobban megértsük, tekintsünk vissza a multa, néhány rövid vonásban rajzolván a keresztség, valamint a téritvények jogviszonyait, történelmi fejlődésükben.

A protestantizmus magna chartája a II. Lipót alatt hozott sarkalats törvényünk. — Ennek az 1790—1 évi 26. t. c.-nek ismeretes 15-ik pontja a gyermek vallására nézve kimondja azt, hogy ha az apa katolikus akkor az összes gyermekek — fiúk és leányok — az apa, tehát a katolikus vallást követik; ha pedig az anya katolikus, de az apa protestáns, akkor a leányoknak feltétlenül az anya, tehát a katolikus vallást kell követniök, a fiuk

azonban szintén lehetnek katolikusok, ha a szülők úgy kívánják. — Így tehát a vegyes házasságból származott minden gyermek lehetett katolikus.

A humanus II. József még a türelmi parancsban. — 1781. évi okt. — *eltiltotta* a reversálisokat és az említett 1791-évi 26. t. c. 15 §-a folytán szintén *nem volt szabad* reversálisokat követelni, de — és itt ismét kibújt a szeg a zsákból, — ha az ilyen reversálisok a nem katolikus apa által *adattak* — *elfogadtattak*. — Az ilyen reversálisok csak a világi fórum előtt érvényesíthetők nem voltak. (kir. intim. 1807. okt 12.)

Ilyen maradt a viszony és a helyzet 1848-ig, a midőn az ismeretes 2. §-ban kimondatott a teljes jogegyenlőség és viszonyosság az összes jogilag elismert és bevett vallásfelekezetek között.

Így állván a dolog, az egyetemes konvent ezen jogegyenlőséget és viszonyosságot a gyermeknevelésre (vallására) is alkalmazta, érvényesnek nyilatkoztatván ki e téren is az említett 1791-évi 26. t.-cz. 15 pontját. E szerint, ha az apa evangélikus volt, akkor az összes gyermekeknek — fiuknak és leányoknak — evangélikusoknak kellett lenniök; ha az anya evangélikus, de az apa katolikus akkor a leányoknak feltétlenül evangélikusoknak kellett lenniök, de a fiúgyermekek is lehetek evangélikusok, ha a szülők így óhajtottak.

Az egyetemes gyűlés ezen határozata a felsőbb hatóságok által jóváhagyatván, zsinórmértékül szolgálhatott a kereszteleseknél és a gyermekek nevelésénél (vallásánál.)

Ezen szempontok voltak mérvadók az 1868-ik évi 53-ik t.-c. életbeléptetéséig, mely-

nek a gyermekek vallására vonatkozó szakaszai a következők:

12 §: A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk atyjoknak, a leányok anyjuknak vallását követik. — A törvénnyel ellenkező bármely téritvény vagy rendelkezés ezentúl is érvénytelen és semmi esetre sem bírhat jogerővel.

13. §. — A gyermekek nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvénytörvény szerű felbontása nem változtathatja meg.

14. §. — Ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint a melyet addig követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttétet.

15. §. — A házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében, a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.

16. §. — Házasságon kívül született és így törvénytelen gyermekek, ha atyjuk által elismertetnek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek, ellenkező esetben anyjuk vallását követik.

17. §. — A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságból született, vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve, azon törvény határozata marad érvényben, a mely azon házasságok idejében hatályban volt.

18. §. — Lelencek és általában oly gyermekek, kiknek szülője ismeretlen, annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha lelencházba adattak és az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. — Ha ezen §-ban említett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van.

Deák Ferencznek, a haza bölcsének szelme uralkodik e törvényben, a mely a vallásfelekezetek között a teljes jogegyenlőséget és viszonyosságot a gyermekek vallására nézve is meghonosította. Minden téritvény érvénytelennek nyilvánított. És mégis a téritvények egész aranykorszaka fejlődött ki. — Alig kötöttett vegyes házasság, hol nem kívánták volna az evang. házasságtól a téritvényt a

katholikus vallás javára. Vigasztalásunkra és megnyugtatótásunkra szolgált azonban az, hogy az ilyen téritvény érvénytelen volt a törvény előtt és nem birt semmiféle jogerővel a világi hatóságok előtt. — Bátran oktathattuk az evang. vallásra, konfirmálhattuk és eskethettük az olyan egyént is, ki téritvény folytán a katolikus vallásnak ígértetett oda. — És így sokat és sokakat lehetett megmenteni evang. egyházunk részére, a mi téritvény következtében látszólag veszve volt.

Az ügy azonban reánk nézve még rosszabbra fejlődött. — Az u. n. egyházpolitikai törvények életbeléptetésével nehezebb lett az állásunk. — Az 1894-ik évi XXXII. t.-c. így rendelkezik:

1. §. — Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házasulók, házasságuk megkötése előtt egyszer s mindenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek. A megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt, megállapított alakszerűségek mellett jön létre. — A kir. közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó. A többi hatóságok előtt létrejött megegyezés alakszerűségeit, valamint a megegyezés anyakönyvi nyilvántartása körül követendő eljárást, a vallás- és közoktatásügyi, az igazságügyi- és a belügyminiszter rendeletileg szabályozzák.

2. §. — Az 1. §-ban körülírt megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülők vallását nemük szerint követik, illetve abban neveltetnek, a mennyiben az a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

Ebből a §-ból, hogy a szülők a házasság megkötése előtt megegyezhetnek gyermekeik vallása tekintetében, a legrosszabb minőségű téritvény-rendszer fejlődött ki. — A téritvény adása, illetve elfogadása eddigelé, mint láttuk, tiltva volt — vagy csak egészen magánjeleggel birt. Most azonban az idézett §. a téritvények törvény előtti érvényét elismeri és az meg nem másítható egészen a gyermek 18 éves koráig, a mikor esetleg áttérhet más vallásra. — Az egész katolikus

akció erre a pontra összpontosítja a támadását, minden befolyását felhasználván a prot. féllel szemben arra, hogy gyermekeit a kath. vallásban neveltesse, és a mint a statisztikai adatok mutatják — nagy sikerrel, miután az evang. egyház e téren minden hónapban körülbelül 50 vegyes családot veszít, úgy hogy e téren a legsötétebb jövőnek nézünk eléje. Lesznek iskolai segélyeink, van kongruánk, a községi terhen könnyíteni fognak és nem lesznek hiveink, a kik ezen vívmányainkbanban részesülhetnének.

Miért vagyunk e tekintetben oly nagy hátrányban? A kath. hivek számra nézve túlsúlyban vannak és mint nagy hatalommal és tekintélyvel felruházott többség befolyásolja kisebbségünket. — A kath. vezérférjak igen gyakran oly alapokkal rendelkeznek, a melyekből anyagilag kedveskednek azoknak és jutalmaznak azokat, a kik áttérnek vagy gyermekeiket térítvény alapján oda ígérnek a kath. egyháznak. Korunk materialistikus iránya mellett a protestans ember sem tud mindig ellentállani a pénz varázserejének. A kath. lelkésznek könnyebb a funkciója és kevesebb a teendője a misés rendszer és azon körülmény mellett, hogy majdnem minden lelkész káplánnal is rendelkezik és így több időt szentelhet azon utánjárásra melylyel a más felekezetek hiveit is a kath. gyermek nevelésre bírja; holott az evang. lelkész káplán nélkül irodai munkák, az istent-szteletre és egyes funkciókra való készülés által, alig szakíthat magának időt, a káros befolyás ellensúlyozására. — A mi állásunkat nagyon megnehezíti, az hiveink — és különösen a magasabb körök nembánomsága és rosszul felfogott szabadelvűsége, melynél fogva könnyű szívvel ígérnek oda gyermekeiket vagy unokákat azon egyháznak, mely most az eretnekek kiirtásáért imádkozik. Még egyetemi, jó — szepességi — protestáns családokból származó tanárok sem tesznek e tekintetben kivételt. Egy evang. papnak a fia is könnyű szívvel adott térítvényt.

Végre — (és ez nem kevésbé jellemző. Sz.) a polgári anyakönyvvezetők is többnyire katolikusok, kik a gyakran tudatlan vegyes párokat úgy informálják, hogy a törvény rendelkezése úgy szól, hogy az evang. fél

tartozik minden születendő gyermekét a kath. fél vallásának odaigérni.

Ily fenyegető körülmények között alig van az evang. lelkésznek sürgősebb pastorális teendője, mint ellensúlyozni azokat a törekvéseket, melyek hiveink számának apasztására alkalmasak. — Miután azonban a tapasztalat szerint a törvényes térítvény a gyengébb — protestans — félnek van nagy kárára gyakorlatban, épen ennek a gyengébb félnek a protestantizmusnak oltalmára kívánatosnak és szükségesnek tartom az 1868. évi 53. t. c. 12. §-ának újra életbeléptetését ily szövegezéssel: „A vegyes házasságból származó gyermekek közül a fiúk atyjok, a lányok anyjuknak vallását követik. A törvénynyel ellenkező bármely szerződés, térítvény vagy rendelkezés ezentúl is érvénytelen és semmi esetben sem birhat jogerővel.“

Weber Samu.

„A vallástanítás kérdéséhez

ág. hitv. ev. elemi népiskoláinkban“.

I.

A kereszténységet úgy fogom fel, hogy az első sorban *történet* és pedig oly történet, melyben megnyilatkozik az Isten szeretete bűnös emberi nemünk iránt, — másodsorban pedig *tan*, mely megismertet bennünket Istennek emberi nemünk iránt nyilvánított szeretete tényeivel. — Miből következik, hogy a keresztény vallástanításnak kiinduló pontja és alapja sőt lényege és tartalma is nem lehet más mint a *történet* t. i. a *bibliai történet*, — melyből aztán szervileg a *tannak* kell kifejlődnie. — Hiszen természetes, hogy előbb történni kell valaminek, s csak aztán hivatkozhatunk arra mint megtörtént tényre és valóságra! — Ebből kifolyólag úgy vélem, hogy a vallástörténetet és vallástant nemcsak hogy nem célszerű — mint a hogy az manapság elemi iskoláinkban divik — de nem is szabad egymástól elkülönítetten tanítani, — hanem igenis okvetlenül egymással való szervi összefüggésökben s egymást kiegészítőleg együttesen kell elemi iskoláink összes osztályain keresztül kezelni.

Míg a gyermeknek nincsen felfogásához mért képzelet sem azon tényekről, melyekben az Istennek bűnös emberi nemünk iránt évezredek át tanúsított szeretete megnyilatkozott, — nem okos dolog — mert mit sem ér, — előtte ezen isteni szeretet tényeiből ki-

következtetett fogalmakról és hitigazságokról beszélni s azokat vele tanultatni. — Azért elemi iskoláinkban a keresztény vallástanításnál nem tanácsos a *tanul* túlkorán kezdeni, s később is, ha már a tanra kerül a sor, csak csinján kell vele bánni, s nem túltölni vele a gyermekek fejét, mint azt sajnálkozással tapasztaljuk elemi iskoláink vallástani évszáró vizsgái idején.

Ne feledjük, hogy a gyermek vallás-erkölcsi érzületére is inkább hat nevelőleg a történet szemléletes eseménye és példája mint az abból leszűrt — sokszor nagyon is kieroszakolt — tanítás és erkölcsi oktatás — mert a történelem maga az élet, — s életet csak élet adhat és biztosíthat.

Ezen előre bocsátott — hitem szerint eléggé világos és megindokolt — tételeim alapján ág. hitv. ev. elemi népiskoláinkban a vallástanítást a következő tanterv-besorolás szerint kellene elrendelni és kezelni:

Az első osztályba feljövő gyermekeket 8—10 heti előkészületi időben kiismeri a tanító, mily vallási képzeteket hoztak családi körükből az iskolába? Imádkoztak-e már? és mely imákat? stb. A család, a ház, udvar, természet (mező, rét, erdő, folyóvíz, csillagos ég stb.) s a társadalmi élet köréből vett szemléleti példák s gyermeked elbeszélésekből kiindulva, kezdi a tanító a gyermekek tulajdonképeni vallástanítását, néhány mérsékelt számú bibliai könnyen felfogható történettel a Jézus életéből; ezen történetekkel összefüggő s a gyermekek felfogásához mért imádság, szent írásbeli mondat s énekvers begyakorlásával, — melyek azonban mind olyanok legyenek, mintha az előadott történetekkel egy szerves egészet képeznének s mintha belőlök sugárzottak volna ki. — Itt kell mindjárt említést tenni a vasárnapról s az egyházi év főünnepeiről is.

Az egyházi év ünnepköreinek részletesebb s bővebb ösmertetése a 2-dik osztály növendékeivel veendő át az arra vonatkozó némely bibliai (új testamentomi) történetek fonalán, — mi által a gyermekeket az üdv-történetnek előcsarnokába vezetjük s képesítjük a szintén mérsékelt számú s testamentomi könnyen felfogható történetké és történetek alapján arra, hogy magoknak Isten szeretetéről melyet a bűnös emberi nem iránt tanúsított korukhoz megfelelő képzetet s fogalmat alkossanak.

Az elemi iskola következő többi osztályaiban is a tananyag mindig a bibliai s egyházi történelemre támaszkodik, — illetve abból fejlődik és növekszik mint a fa gyökeréből a törzs és s lombozatos ágak!

A második osztály növendékeit megfelelő reggeli, esteli, étel előtti és utáni imádságokon, énekverseken kívül meg kell ismertetni a tizparancsolattal a magyarázat szövege nélkül. — Felesleges hangsúlyoznom, hogy az előző osztályban végzett anyag a következő osztályal tanév kezdetén — „repetitio mater studiorum“ — elvénel fogva, valamint minden osztály tananyag a bizonyos időszakokban — újra és újra ismétlődő az egyes osztályok szerint, — mi azonban soha se legyen gépies de mindig oly munka, mely maradandó nyomot hagy a gyermek szívében és lelkében, — mi minden vallás-erkölcsi tanításnak különben is kiváló célja és ideális feladata.

A harmadik osztály tanítói átveszik Jézus életének főbb történeteit, ismétlésével és bővítésével a megelőző osztályokban tanult történeteknek, imáknak, szentírásbeli mondatoknak, énekverseknek — melyeknek dallamait is begyakorolják! — mihez csatolandók megfelelő helyeken a hitágazatok, s az Úr imádsága szövegmagyarázat nélkül. — Így a gyermek iskolába járása első három éve alatt megismerkedik lényegével annak, a mit neki a keresztény vallásból tulajdonképen tudnia kell, — s teljes kedvvel és örömmel fog haladni a hátra levő felsőbb osztályok vallástani anyaga elsajátításában. — Ezen osztályokban t. i. a már ismert tananyag újabbal, különösen a próféták életéből, apostolok cselekedeteiből s az egyház történelméből vett jellemző s kiemelkedő, történetekkel szaporítatván, behatóan és úgy adatnak elő a történetek, hogy a tanuló azokat mintegy maga is átélje, célzatukat felfogja, lelkében mérlegelni, méltányolni s nagyrabecsülni képes legyen. — Szent írásbeli mondatok, énekversek (dallamaikkal) rövidebb szövegű énekek egészben — már tanult imák itt sem mellőzendők. — Negyedik osztályban a tizparancsolat s a hitcikkek, — ötödik osztályban az Úr imádsága, — hatodik osztályban a Szentségekről szóló tan Luther kátéja szöveg magyarázatával veendő át. — Az utóbbi két osztályban a növendékek Jézus életének s az általa véghez vitt váltság tényének mélyített s bővebb ösmertéhez vezetendők Sz. Máté evangyéliumának megfelelő fejezetei olvastatásával s magyarázatával! — Az egyháztörténelem, különösen a reformáció s a hazai magyar protestáns egyház történelme rövid összefoglalásban esetleg kor és élet-és jellemrajzok olvastatásával veendő át, — s az 5 és 6. osztály növendékei ezen kívül a szentírás s a templomi énekes könyv ismeretébe is bevezetendők, — mely utóbbi teendő

az ismétlő iskola osztályaiban is folytatandó — bibliai olvasókönyv használata mellett.

Hány óra jusson a vallástanításra hetenként, és osztályonként? attól függ osztatlan-e az iskola avagy osztott? felekezeti-e avagy állami, illetve községi jellegű? S a törvény által előírt reális tantárgyak tanterv és órarendbeli beosztása mellett mennyi idő jut a vallástan előadására?

Kivánatos, hogy a vallástan mindig a délelőtti órákban első tárggyúl vétessék az órarendbe és soha ne délutánra avagy más tantárgyak közé ékelve, — avagy az órák végére! Kivánatos továbbá, hogy a hol csak lehetséges — s külön alkalmazott katechéta nincsen — tanító és lelkész közösen tanítsák felekezetünk iskoláiban a vallástant és pedig úgy, hogy a tanító tanítsa a 2 esetleg 3 alsó osztályt, a lelkész a 3 felső osztályt, s az ismétlő iskolába járni köteles növendékeket, — mindketten ugyanazon egységes tanterv szerint.

Liszokay János.

Felhívás

„D. Luther Márton Művei“-nek megrendelésére.

„A „Luther Társaság“ 1903. nov. 12-én Budapesten tartott közgyűlésén elhatározta, hogy a reformáció közelgő négyszázados fordulója alkalmából nemzeti irodalmunkat D. Luther Márton, a reformátor örökbecsű műveinek magyar nyelvére való kiadásával gazdagítja.

Négyszáz esztendő elég nagy idő arra, hogy a világtörténelem amaz epochális eseményét és annak hőseit minden elfogultság nélkül, tárgyilagos szempontból ítélhessük meg. Épen azért meg vagyunk arról győződve, hogy — bár vállalatunkkal első sorban a magyar evangéliomi protestans köröknek ohajtunk szolgálatot tenni. — D. Luther Márton műveinek kiadását mindazok örömmel fogják üdvözölni, a kikben van érzék a történelem nagy alakjai s azok viselt dolgai iránt s a kik — forrásművekről lévén szó — a tudomány érdekét minden más particularis érdeknél nagyobbra becsülik.

Ily szempontból indulva ki, jelen felhívásunkkal nemcsak hitsorsosainkhoz, hanem a magyar nemzeti irodalom s kiváltképen a történettudomány minden barátjához és munkásához fordulunk. Ki és mi volt D. Luther Márton? azt az elfogulatlan olvasó legbiztosabban az ő saját műveinek tanulmányozása alapján döntheti el. Azok az ő szellemének, fejlődésének, küzdelmeinek s a korviszonyoknak is leghivebb tükröi.

Epen azért eszünk agában sincs, hogy D. Luther Márton műveinek kiadásával a különben is kiélesedett felekezeti ellentéteket és áldatlan harczot fokozzuk és szítsuk. Ellenkezőleg: feltárjuk a mult nagy emlékeit, hogy azokból a tanulságot jobbra is balra is minden komoly gondolkodó teljes szabadsággal levonhassa a maga és korunknak javára.

Történeti-kritikai szempontból kifogástalan szövegkiadást ohajtunk nyújtani. Alapul a legújabb s a maga nemében páratlan u. n. weimari nagy kritikai kiadást vettük, a mely D. Luther Márton műveit az eredeti hiteles szöveg szerint közli. Minden egyes iratot rövid bevezetéssel s jegyzetekkel látunk el. Évenként, egy (30—40 ivnyi) kötetet adunk ki. Egy-egy kötet ára 6 korona lesz. Minden kötet magában is teljes egész leend. Az első kötet 1904 október hava folyamán jelen meg. Megrendelhető Bendl Henrik pénztáros urnál Budapest (Deák tér 4. sz.) Jelentkezéseket azonban Masznyik Endre, a vállalat szerkesztője is elfogad (Pozsony, Zrínyi utca 13 sz.)

A mű bolti ára jóval magasabb lesz, sőt, minthogy feles számú példányokat nem szándékozunk nyomtatni, esetleg könyvtári forgalomba nem is kerül. Azért, a kik meg akarják szerezni sziveskedjenek előzetesen jelentkezni.“

Budapest 1904. febr. 25.

dr. Zsilinszky Mihály, Majba Vilmos,
a Luther Társaság elnöke, a Luther Társaság titkára,

dr. Masznyik Endre,
a Luther irod. vállalat szerkesztője.

(A Luther Társaság Dr. Luther Márton műveinek magyar nyelvű kiadásával, magyarhoni evang. egyházunkban régóta érezhető nagy hiányt pótolva hivatásos működésének oly terére lépett, melyen mindazoknak lelkes pártolására joggal számíthat, a kik általában keresik az igazságot a vallási és egyházi téren is és különösen evangélikus egyházunknak a Krisztus evangéliumában adott igazsága szolgálóknak vallják magukat. Különösen egyházi, de nemzeti szempontból is fontos vállalatba fogott a Társaság. Jól esik azért hinnünk, hogy egyházunk világi és egyházi eleme egyaránt, míg egyrészt örömmel fogadja a tervbe vett Luthert kiadást, addig másrészt tölettelhetőleg anyagilag is pártolni fogja azt. Kivánatos, hogy lelkészeink, tanáraink, felügyelőink kivétel nélkül rendeljék meg azt a munkát, a mely diszére válik minden könyvtárnak és a melynek egy művelt evangélikus családnál sem volna szabad hiányoznia.“)

Belföld.

A bodóhegyi evang. gyülekezet köréből. A bodóhegyi evang. gyülekezet 4188 lelket számlál, kik sok községben, nagy területen elszórtan élnek

a sokkal nagyobb számban levő rom. katolikusok közt. Egy része a községeknek 11—18 s több kilométernyire esik az anyaegyház-községtől. Természetesen az egyházhivek nagy része ritkán részesül a bban az örömben és szerencsében, hogy templomát látogathassa. A buzgó lelkész azonban, tőle telhetőleg minden lehetőt elkövet, meg-meglátogat minden községet, hogy egyházhiveit vigasztalja, tanítsa és egy igaz hitben megtartsa a Krisztusban; és hogy a hitbuzgóságot és áldozat készséget éleszsze. — A saját iskolával bíró sűrűházi leányegyházban, melynek öreg, beteges tanítója a múlt évben nyert jutalomdíjat a nemes vármegyétől a magyar nyelv tanításában elért szép sikerért, négy ízben jelent meg a kibővítendő iskola ügyében, melynek építési előmunkálatai már annyira haladtak, hogy a szükséges anyag összehordva s kifizetve, úgy hogy az építés maga kora tavasszal kezdetét veheti s a jövő tanév kezdetéig befejezhető legyen. Ugyan ezen iskolában a lelkész okt. 1-től ápril. 4-ig hetenkint kétszer jelent meg a konfirmandusok oktatása végett. Hatszor jelent meg a lelképásztor az alsó csalogányi főkegyházban, illetve az itt fennálló állami iskolában, hol a vallás tanítás ügye evang. tanítónál jó kezekben van. Érdekes jelenség, hogy míg rom. kath. valláson levő tanítók működtek ezen állami iskolában evang. növendék alig járt ide, hanem felkeresték a tulzsűfolt, mégis kitűnő felsőcsalogányi evang. iskolát, melyben évek során át egy apostoli buzgóságu tanító működik az evangelium tenyésztésében: ellenben a mióta az alsó csalogányi állami iskolában szinte buzgó evang. vallásu tanító működik, a növendékek száma 29-ről nyolcvannál többre szaporodott, és oly sok, hogy a tanteremben alig férnek meg; — és az evangélikusok vannak többségben! — Hat ízben tartott a lelképásztor istentiszteletet (önkéntes vállalkozásból, nem pedig hivány-kötelezésből); és előkészítette a talajt az egyházmegye törekvésének megvalósítására, hogy t. i. felső csalogányon misszió lelkészi állomás szerveztessék. Felső-Csalogány községnél 5 kilométernyi távolságon belül 11 község terül el, melyeken három rom. kath. lelkész által buzgón gondozott 6335 lélek közt élő 1634 evang. lélek vágyódik még behatóbb lelki gondozás után, kik most a templomtól s lelkészeiktől 11—18 kilométernyi távolságban laknak. Ha a lelképásztor felső Csalogányra istentiszteletet hirdet, oly számosan jelennek meg, hogy a tanterem nem képes a megjelenteket befogadni. Csupsán az urvacsorával élt az éven át 570 lélek! Valójában itt sok az aratásra való gabona! — Visszatérek immár a vázolt buzgó lelképásztorkodás örvendetes eredményeire. A fentebb említettekén kívül látható eredménye az, hogy a rom. kath. nagy áradatba egy lélek se veszett bele, sem gyermekét más egyháznak nem

ígérte oda, sőt ellenkezőleg az evang. egyház nyert, mind a két tekintetben. Látható és most immár hallható eredménye továbbá ez, hogy felső Csalogányon a hivek 1500 koronát ajánlottak fel két harangra, melyek több ezer lélek jelenlétében nov. 8-án avattattak fel; hogy további Bodóhegy is két szép harangot öntetett, mely nov. 1-én 10—12 ezer lélek jelenlétében avattatott fel a lelkész által; végül, hogy Bodófalva község új harangja nov. 29-én adatott át ünnepélyesen a használatnak. Fájdalom ez utóbbi helyen, a szép ünnepélyt zavargás rontotta meg, mely a bíróságot is foglalkoztatja! A mi ellenségünk csak háborog velünk! — Még megemlítendő, hogy ezen áldozatok mellett a bodóhegyi gyülekezet kebelében 119 korona gyűjtetett össze a szomszédos radkersburgi evang. gyülekezet javára: háladatosságból és elismerésül azon szolgálatoknak, melyekkel a radkersburgi evang. lelkész az ott állandóan napszámban levő 100—120 bodóhegyi s bodóhegyvidéki hitrokonokat lelkiekben gondozza.

r. I.

az évi hivatalos jelentés alapján.

Helyreigazítás. A múlt számban megjelent „Ének“ 5-ik strófájában a 6-ik sor *Élő evangelium* kimaradt.

Olvasóinkhoz. Utolsó számunkban jeleztük, hogy ha egyházközségeink *Sántha* Károlynak a Biblia-ünnepélyre irt „Ének“-ére igényt tartanak, azt külön lenyomat alakjában olcsó árért rendelkezésükre bocsátjuk. A szerzővel történt előzetes megállapodás értelmében egy példánynak árát 2 (két) fillérben szabjuk meg. Kik ezt az éneket a nevezett ünnepélyen használni óhajtják, szíveskedjenek azt a szükségelt példány-szám megjelölésével és árának előzetes beküldésével a szerkesztő-ségnél megrendelni.

Kirner Károly budapesti apátlébanos végrendelete érdekes minékünk is. Előkelő papja volt a hazafiassága miatt anynyit magasztalt kath. papságnak, s ime végrendeletében csupa felekezeti célokra adományozott, a rokonainak és személyzetének hagyott összegeken kívül: *de hazafias célra egy árva fillért sem.* Pedig kegyura, Budapest, sok százezer más vallású polgár adójából is költ százezerket a r. kath. egyház érdekében, a r. kath. hivek helyett. Illő lett volna a közös, nemzeti, hazafias, közművelődési egyletekről is megemlékeznie! Külömben — a többi „hazafias“ főpapok is úgy szoktak tenni!

Az „új párt“, melyet Bánffy Dezső b. szervez, kiadta programját. Egyházi szempontból ez a két pont érdemel figyelmet: a r. kath. egyház autonómiájának végleges szervezését, a rom. katolikus egyháznak rendszeres segélyezését követeli. Azonban azt nem mondja meg, hogy mily mértékben és micsoda viszonzás fejében adná meg, ha rajta állna, az autonómiát, a segélyezést. Bánffy D. b. a nemzeti állam kiépítésére vállalkoznék, ennek pe-

Külföld.

dig a teljes r. kath. autonomia a legnagyobb akadály lenne, másrészt a nemkatholikus egyházak kivétel nélkül egyenlő segélyezése is igen megnehezítené, sőt lehetetlenné tenné a nemzeti államot. Csodáljuk, hogy Bánffy Dezső b. pártja nem áttolja használni a „nem katolikus egyházak“ elnevezését. Van azoknak becsületes, törvényes nevük. Még jobban csodáljuk azonban azt, hogy Bánffy Dezső b. aki csak a minap riasztgatta a protestánsokat cselekvésre és vigyázatra, egy szót sem szól az 1848. XX. t. c.-ről. Akarja azt vagy nem? Azt ma már minden magyar államférfitől megkérdezzük. Ebben a kérdésben szint kell vallani! Aki a protestánsoktól kíván valamit, attól a protestánsok is kívánnak valamit. Nem elég nekünk a beszéd, még a kötelező ígélet sem, eredményt akarunk már látni. Vége már annak, hogy a protesians egyházat politikai emelkedés eszközéül használnák csak a vezetők!

Az abaújszántói evang. egyház felügyelőjévé egyhangulag Antal József szántói földbirtokost választotta, kinek a működéséhez szép reményeket fűz az egyház.

A „Luther-társaság“ és a „Tabiha“ jótékony nőegyesület f. 1904. évi február hó 27-én szombaton este 7 órakor az ág. hitv. ev. egyházgyülekezet dísztermében (Sütő-utca 4.) vallásos estélyt rendez a következő műsorral: 1. Raphael Gy. „Isten a szeretet“ Vegyeskaru motette, előadja Bruckner Fr. vezetése alatt a ném. egyház énekkara. 2. „A prot. vallás és az emberiség boldogulása.“ Irta és felolvassa Bierbrunner Gusztáv ókéri lelkész. 3. Rubinstein: „A köny“ Mascagni: Santuzza Románca énekl. Sárkány Anna k. a. a nemzeti zenede növendéke. 4. Jakab Ö- „Az irgalom“. Szavalja Beliczay Mariska k. a. 6. Schubert: „Impropta élégiaque“ Schütt: „Etude mignonne“ Zongorán előadja Dittmann Katica k. a. 7. Szuhany: A gályarab Szavalja Pálmai Kálmán úr. 8. Pinsuti: „Il Libro Santo“ Énekl. Sárkány Anna k. a. zongorán kíséri Dittmann Katica k. a. és gordonkán Domanczky Teréz k. a., a zene-akadémia növendéke. 9. Röder E.: „Ez a nap, melyet az Ur rendelt.“ (118. zsoltár) Vegyes karu motette, előadja az énekkar.

Kérdés.

„Szabad-e oly zsidó vallásu anyának leánygyermekét megkeresztelni, a ki ker. vallású férjével a házasság megkötése előtt gyermekeinek ker. vallásban való neveltetésére vonatkozólag egyességet nem kötött? S megtagadhatja-e a lelkész a gyermek megkeresztelését, ha azt a zsidó vallású anya kéri és kívánja?“

Olaszországban az ez idei (19-ik) kath. nagygyűlést november 10—13. napján Bologna városában tartották, a mely azért is nevezetes, mivel azon szervezésük feloszlata óta először maguk az ú. n. keresztyén demokrata pártiak is megjelentek, s a régi konservatív pártiakkal legalább külsőleg kibékültek. De kitört közöttük a heves vitakozás, miután az ú. n. angyalí üdvözlethez hasonló »boszorkánysabat« került tárgyalás alá. Főleg Grosoli elnököt azzal vádolták, hogy XIII. Leó pápa intentiója ellenére az olasz kormányval és az uralkodó családdal való kibékülésre törekedett. Ahoz is heves vita fűződött, hogy X. Pius pápa egyik encyklikája megtiltotta a demokratáknak a politikában való részvételt, s közvetlenül a hierarchia uralma alá kívánja őket helyezni. Így hullámszik az olaszok ügye a hazafias nemzeti eszme s az ultramontanizmus közötti élet halál harc forgatagában. Az is az idők szomorú jele, hogy az idei kongregáció december 4-én 4 francia írónak a műveit a tiltott könyvek jegyzékébe utasította. Így Denis apát, Loisy egyik tanítványának apologetikai jellegű 2 művét s Houtis és Loisy apát műveit. E könyvek kitiltását magában foglaló dekrétum a pápa fájdalomt ecseteli nevezett művek »nehéz tévelygéseik« miatt, a melyek oly fontos dolgokat érintenek, mint a milyenek a kijelentés, az ev. tanok tekintélye, Krisztus tana és istensége, a feltámadás, az egyház és szakramentumainak isteni eredete stb. „Hosszas és beható tanulmányozás alapján« mondotta ki a kongregáció a kiközösítés ítéletét, a melyet a szent-anya is megerősített. Mint ismeretes, Loisy apát a haladó francia kath. theológusok feje s a Sorbonne nagyhirű tanára. »L'Evangele et l'Eglise« c. művében többi között komoly tudóshoz méltóan Harnack berlini tanár »A kereténység lényege« c. nagyhirű művével is polemizál.

Poroszország 5-ik rendes egyet. zsinatján *Gen-sichen* superint., az I. berlini missziói társulat elnöke a következő statisztikai áttekintést nyújtotta a prot. *pogánymisszió* művéről: A protestantismusnak van ma 164 önnálló missziói orgánuma, a melyek közül 110 az angol, 24 a német, 10 a holland s a többi az osztrák és orosz protestantismuson kívül az európai kontingensre esik. Nagybárá szabad társulatok ezek, s csakis a skót misszió az egyesült államokban a hivatalos egyház körébe való. A missziónáriusok száma 7500, köztük 510 orvos, a női missziónáriusok száma 4000. Az oroszánrész az angol misszióé. A missziói adományok évi összege 68 millió márka. A benszülött missziói segédek száma 65 ezer. Missziói iskolája van az egész protestantismusnak 21500, körülbelül 1100000 tanítóval, ezenfelül 180 ipariskolája, 247 árvaháza, 30 jótékony intézete, 380 vendégháza, 780 poliklinikája, a melyben évenként 2 millió bete-

get ápolnak. A missziónáriusok lefordították 96 nyelven az egész bibliát, 99 nyelven az új szövetséget s 221 nyelven az egyes bibliai könyveket. A missziói irodalom 420 nyelven van elterjedve. A pogánykeresztyének száma az egyes államok ker. négereit is ide számítva 11 és fél millió, ebből kommunikáns 4 és fél millió. Az ev. Németország szerepe a prot. pogánymisszió művében nem tevel meg az ő lélekszámának. A német missziónáriusok száma 1895 óta 690-ről 952-re s az évi bevétel 3657827 márkáról 5950971 márkára emelkedett. A missziói társulatok száma Németországban 1895 óta 5-ről 10-re emelkedett. Van egy külön német prot. keleti misszió is. Őszintén örvendünk a prot. külmissziói buzgalom emelkedésén! — Ugyancsak e zsinaton jelentették azt is, hogy *Poroszország népiskoláiban* az elmúlt évben 79.912 tanító, illetve tanítónő volt alkalmazva, mely számból 32,314 esik városokra s 40598 a falvakra. Átlagos javadalmazásuk volt 2023 márka, és pedig a városokban 2285 s a falvakon 1815 márka. A főtanítók évi fizetésének átlaga 2051 márka, és pedig a városokban 3491 s a falvakon 2601 márka. Poroszországban tehát a tanítói fizetések viszonyai eléggé rendezettek s a papi kongrua is jóval fölülmulja a mienket. De bizhatunk abban, hogy 1848. XX. t.-c. az új kormány programjába van fölvéve.

A pápás diplomatia — így olvasom a „Chr. der. Chr. W.“ hasábjain — bámulatos tevékenységet fejtett ki napjainkban. München kap új nuntius, Hertling tanár, ez a nagy tudós agitátor Rómában van, Rotenhan porosz követ ellen a vatikánál a sajtóban hadjáratot indítottak a pápások s Skrbensky prágai érsek a német császári udvarnál tartózkodik Berlinben. Az érseknek látogatását a prot. sajtó az osztrák „Los von Rom“ mozgalommal hozza kapcsolatba, csak hogy vallási mozgalmakat ma már diplomatiái úton nem igen lehet elintézni. Bajorország bajor biborost óhajt, mely kérdés azonban német császári udvari etiketten adadt fel. Talán *Hertling báró*, az újjonnan kinevezett strassburgi teol.-tanár lesz reánk legilletékesebb férfiú. A biboros kalapért sokan pályáznak a bajororsz. ultramontanizmus táborából. Azt is olvasom, hogy a müncheni nunciatura joghatóságát az egész német birodalomra akárvák kiterjeszteni, miután egy létesítendő berlinről a protestantizmus ellentállása miatt egyelőre még sem lehet szó. De különösen élesen folyik a harc az eddigi porosz vatikáni követ, a prot. báró Rotenhan ellen s a pápás diplomatia mindent elkövet annak eltávolítására. A jövő müncheni nunciatura tehát beakarja hálózni az egész német birodalmat, főleg a prot. Poroszországot. Ime ez a szétszakadozott protestantizmus által is támogatott német canossai egyházpolitikának egészen természetes eredménye, a melynek útja *Nippold* jénai egyháztörténettanár ellegzetes szava szerint csakis Rómába vezethet!

Bajorországban egy *Moy* gróf nevű birodalmi képviselő a lelkészek választó jogának korlátozása ügyében terjesztett be a birodalmi tanácsosok kamarája elé oly javaslatot, a melyben éppen a vallási és politikai béke megóvása érdekében kéri az államkormányt vallásfelekezeti különbség nélkül a lelkészek választó jogának teljes megszüntetésére vagy legalább is megszorítására. Javaslatát azzal indokolta, hogy a lelkészeknek a nyilvános politikában való szereplés hivatásuk magasztos eszményi feladataival össze nem egyeztethető. E szereplés a pártpolitika szenvedélyes forgatagába sodorja a lelkészt a cura pastoralis örök kárára és rovására s a béke és felebaráti szeretet hátrányára. Magának a vallásnak szent ügye nyerne azzal, ha a lelkész a politizálásból kizáratnék. Sok államban máris kivannak a lelkészek zárva a politikából s több helyütt, p. o. Angliában, Itáliában, Belgiumban és Spanyolországban nagyon megvan e joguk szorítva. A továbbiakban javaslatát azzal is indokolja, hogy a katonatiszt sem politizálhat, pedig az éppen olyan harcosa királyának és hazájának, a milyen harcosa a jó és hivatásos lelkész az istennek és az ő egyházának. S bár elismeri azt, hogy a népképviselőnek nem egy jeles tagja épen a lelkészi karból való, kik komoly politikai munkásságukkal hűséges szolgálatot is teljesítettek hazájuknak, mégis azt vitatja, hogy épen a vallási békének szent ügye kívánja meg a vallásnak a politikától való különválasztását, illetve a 2 kör összezavarásának böles elkerülését. Alig szükséges megemlítenünk, hogy a nemes grófnak e javaslata mely nomine mutató a mi politikai viszonyainkra is alkalmazva, főleg a krekikális sajtó részéről heves megtámadásnak volt kitéve. Hisz a javaslat éle nem annyira a prot., mint inkább a kegyszekkel is visszaélő pápás papság politikai szereplése ellen irányul, a mely több helyütt — mint ismeretes — u. n. szószerék §§-okat is tett szükségessé. „Brutális önkényről“, „a lelkészek degradálásáról“ beszél a bajor pápás sajtó, a mi csak azt igazolja, hogy a gróf javaslata érzékeny oldaláról érintette a politizáló papságot. A javaslatból azonban aligha lesz törvény, mivel az a választási törvény revízióját vonná maga után. Pedig a javaslat célja és lényege megérdemli, hogy róla nálunk is komolyan gondolkoznának. A közel multban letolyt obstructió sok szomorú tanulságokat rejt magában!

Eperjes.

Dr. Szlavik Mátvás.

A „Los von Rom“ — 1903-ban. A lefolyt évben ismét 30 oly helyen tartattak evangelikus istentiszteletek, a hol az ellenreformáció kora óta vagy egyáltalában nem hirdették az evangeliumot, vagy csak római — eléggé ismeretes — alakban. E 30 hely közül a legtöbb az evang. istentisztelet tartásával egyidejűleg kimondotta az *állandó igé-*

hirdetői állomás szervezését is. A legtöbb ezek közül Csehországra esik (19) kettő esik Morvaországra, négy Alsó-Ausztriára, egy Stajrországra, kettő Karintiára, egy Salzburgra és egy Vorarlbergre. Az alpesi vidékek tekintetében kevésbé nyíltak meg az evangélium előtt, ellenben Csehországban állandó hódító úton van az, a mi annál örvedetesebb mert az evangélium ott a szoros értelemben vett »nép« — a parasztság közé jut.

Templom-építő-egyesület alakult: két helyen; *templom-terület* szereztek az evangélikusok hat helyen. Majdnem kizárólag — közvetve vagy közvetlenül — a mozgalom eredményeképpen épült és adatott át magasztos rendeltetésének 13 új templom; kilenc más helyen építőfélben vannak már a templomok. — 1898 óta 44 új templom épült eddig. — Az elmúlt esztendő legfontosabb vívmánya a mozgalom szempontjából az, hogy több községet sikerült önállósítani (anyásítani.) Ezen helyek száma az alpesi vidéken: négy, Csehországban: négy.

A mi a felekezetek közötti át- és kitérések statisztikáját nézi a következő adatokkal világítja meg a mozgalom képét: 1903 első felében az idevonatkozó hivatalos kimutatások szerint 2334 lélekkel szaporodott az evang. egyház az év második felére vonatkozó kimutatás még nem áll rendelkezésre, de keveset mondunk, ha az evang. egyház gyarapodását ebben a félévben 2000-re teszszük, úgy hogy megközelítő számítás szerint 4300 lélek csatlakozott az elmúlt évben az evang. egyházhoz. A mozgalom kezdete óta 1898-ban — 1902 végéig, az evang. egyházba tértek száma 24.304 (a cs. és k. főegyházi tanács hivatalos kimutatása szerint,) a múlt 1903. évi kimutatással kerek 28.300 emelkedik. — Ha ehhez hozzávesszük, hogy 1898 óta az ó-katolikusokhoz és protestánsokhoz közelebb álló vallási társulatokhoz kerek számban 12.000-en pártoltak Rómától, úgy ez utóbbinak vesztesége a mozgalom megindulása óta 40.000 lélekre teendő.

Ha tekintetbe vesszük e mellett, hogy az iskolai, belmissziói élet terén bár szerény eszközökkel, de azért fokozott buzgósággal dolgoznak Ausztriában az evangélikus egyház és különösen az újonnan alakult, vagy alakulóban levő egyházközségek, — az utóbbiak különösen a többféle egyletek szervezésével — oly képét nyerjük a mozgalomnak, mely a mellett, hogy örömmel tölt el bennünket, viszonylagos szerény kereteiben is szép biztatást tartalmaz a jövőre nézve.

A mondottak a „Los von Rom“ pozitív eredményeiről számolnak be. Nagyon tanulságosak ezek. A mozgalom azonban tanulságos és jellemző annyiban is, a mennyiben Róma — a klerikális ultramontanizmus — harcmódorában nyilvánuló erkölcsének megismerésére vezet. Ha valahol, úgy ezzel a mozgalommal kapcsolatban szemlélhető az a harcmódor a maga meztelenségében. Agyon — gúnyolásnak, — rágalmozásnak, — hallgatásnak —

nevezik ezt a harcmódort forrásaink. És a kik figyelemmel szokták kísérni ultramontan elleneinknek harcmódorát akár nálunk akár pedig a külföldön, (a hol az evangélium és a katolicizmus ellentéte sokkal inkább él már, vagy él még a köztudatban — mint itthon), azok tudják, hogy ezzel nem mondanak sokat. Alig van már oly gonoszsága a világnak, a mit a „Los von Rom“ híveire és barátaira reá nem fogtak volna. Dacára ennek a fenti fegyverek nem használnak, csak élesítették a tüzet. Ujabbán a főpásztori körleveleken van a sor, a mi sokkal méltóbb fegyvernek is látszik; de csak az alak változott — a tartalom maradt a régi — gyanúsító rágalmozás, pamphletszerű pszichológus. Így a közel múltban a gráci püspök szőlította fel híveit a más hitűek bojkottálására stb. stb.

Igaza van *dr. Loeske*, bécsi tanárnak, mikor kiváló egyháztörténeti művében: „A protestantizmus története Ausztriában“ azt mondja: „Nemcsak a kultúra haladásának és a szabadságnak, hanem a reformáció szempontjából is, ezen és minden komoly „Los von Rom“ mozgalmat, a mely aggodó figyelemmel betartja a törvényes határokat, örömmel kell üdvözölni, különösen azért, mert más módon kiűzött kongregációk letelepedése által a klerikális veszély növekedőben van. Az osztrák „Los von Rom“ mozgalom a klerikalizmusnak legsajátabb műve.“

De — és ez a legszomorúbb — maga az államhatalom is a klerikalizmust szolgálja. Az ultramontanizmus politikai hatalma Ausztriában is növekedőben van; magas és legmagasabb körökben növekszik befolyása, a törvényt magyarázat majdnem kizárólag az ő javukra szól. A legkevesebb a mit a cs. és k. hatóságok tesznek — az, hogy ölbe tett kézzel nézik Rómának aknamunkáját. A fekete kéz bátran nyúl az iskola után, a mire példa — a többek között — az a bizonyos iskola-egyesület, (a melylyel kapcsolatban az „Alkotmány“ azt bizonyítja oly szépen, hogy katolicizmus és ultramontanizmus közt nincs különbség) stb. stb.

Az természetes, hogy Róma azt a mit elvesztett, visszanyerni akarja, de hogy ilyen eszközökkel kénytelen dolgozni, hát az is természetes, mert hát másképp nem lehet. Munkája nem egészen eredménytelen. Az eredmény számokban kifejezve a következő: 1899-ben az evangélikus egyházból a rómaiba kitért: 675. — 1900-ban: 705. — 1901-ben: 830. — 1902-ben: 928 és 1903. első felében: 465.

Vajha megismernék minél szélesebb körökben, hogy annak a nagy veszélynek, mely családi társadalmi, állami és egyházi, szellemi és anyagi életünket Rómától fenyegeti, csak egy gyógyszere van, és ez: „Los von Rom.“ —s.

Irodalom.

Horváth József Bölcsészettörténet I. köt. 1. Rész. Pápa 1904. Ára 4 korona. Az utolsó évek irodalma alaposan rácafoltt arra az általános nézetre, hogy magyar bölcsészeti irodalomunk nem volna s ha van az sem eredeti, nem önálló kutatás. Nem említve a monografistikus irodalmat, már a bölcsészettörténet mint összefoglaló és átnézeti munkásság az utolsó időben két számottevő munkát produkált, úgy mint: Pekár és Horváth bölcsészettörténetét. De míg Pekár inkább az általános műveltség keretén belül fejt ki csak a bölcsészeti eszmék fejlődését, addig Horváth a szoros értelemben vett bölcsészet történetét akarja nyújtani. Eddig azonban csak az első kötet első része jelent meg s tárgya szerint a Sokrates filozofiáján megindult kisebb rendű iskolák ismertetéséig jutott. A mű bevezetése a bölcsészet feladatairól, a bölcsészet és a többi tudományok viszonyairól meg felosztásáról szól. A bölcsészetet elméleti és practikus részekre osztja, az elsőben három csoportot vévén fel úgy mint methodológiát, plaenomonológiát és methaphysikát, a másodikban csak egyet az ethikát. A jövő bölcsészetének irányítását és fellendülését a Comte—Spencer-fele természet bölcséletétől (Natural-Philosophie) várja s ez adja meg Horváth történetének irányzó elvét is.

A most megjelent rész a görög filozofiának első és alapvető fázisát tárgyalja még pedig a történeti kialakulás természetszerű felosztásában: Thalestól—Demokritosig s a sofistáktól a magyarai iskoláig. Demokritos képezi ugyanis tányleg a természet-filozofia határkövét, ő nála e bölcsélet azokig a határokig jutott, a hová az akkori kor specialisabb természettudománya jutni engedhette s mivel a bölcsészet ez irányban mindent kiaknázott természetszerűleg új utra kellett áttérnie s ez az önismeret utja, a melyen a zofisták ugyan ferde, Sokrates ellenben helyes irányban halad. — Horváth a bölcsészet iránti finom érzékkel ezt a természetszerű fejlődést helyesen fogta fel s következetesen és világosan érvényesítette.

Az egyes rendszerek ismertetése kerekded és szabatos, méltatásuk mint pl. Pythagorasnál (87 oldal) jellemző és megfelelő. Érdekes a mi korunk eszméinek gyökerére való utalás s az a dicséretes törekvés, hogy a mai műveltség csiréit már a görögöknél tüntette fel, a mint ezt Empedoklesnél részletesen bizonyítja (132. és köv. oldal.) Természetes dolog, hogy egyes rendszereknél hol hosszabbban hol rövidebben időzött, a szerint a mint ezek bölcsészeti meggyőződésének vagy egyéni izlésének megfelelnek; így Heracleitosnak az ókor — a methodologia szempontjából — eme genialis gondolkozójának nem jut annyi méltatás, mint pl. Demokritosnak, a mi azonban legkevésbé sem legyen hibául felröva csak tárgyalási menetének

megvilágítására. A zofisták, bár azok szerinte a bölcsészet „értelmetlen nyegléi“ szintén jellemző és kimerítő méltatásban részesülnek s Sokrates meg iskolái, különösen maga Sokrates valóságos szeretettel és rajongással van rajzolva, de mindennél a tárgyhoz, méltó komolysággal és tudományossággal.

Összegezve a benyomást Horváth bölcsészet-története valóságos nyereség a mi irodalmunkban, úgy az akadémiái használatban mint az önálló tanulmányozásnál igen használható. Könnyű, világos olvasmány, a mely e nehéz tárgyat az olvasóval okvetlenül meg fogva kedveltetni. Előadása szabatos, nyelvezete gördülékeny s végül a könyv kiállítása csinos.

Sárospataki Lapok. Hogy a magyar felekezeti jogegyenlőség korántsem befejezett tény, sőt a legnagyobb kezdetlegesség, hogy a papirosról eltüntetett regnum Marianum a valóságban a legszembeszökőbben érvényesül s így az ultramontánok harcba szállásának gyakorlati szempontból csak az az egy célja lehet, — a minthogy nincs is más! — hogy a mi megvan, az a törvényben és a papiroson is ott legyen: azt a magyar ágostai hitvallású evangélikus és evangéliom szerint reformáltak ugynevezett közös protestáns bizottságának a „Véleménye“, a melyet az ev. ref. konvent elfogadott s a magyar kormányhoz felterjeszteni határozott: a legrendszeresebb, a legkérlelhetlenebb módon adja tudtára a magyar közéletnek, a melynek, ha van jogérzéke, ha van igazságszeretete s ha van méltányosság a lelkében: a megbotránkozás szavait kellene hallatnia, mert az a bűnlajstrom szégyenbélyeget éget mindnyájunk arcába! — Mindig azt hajtogatták a Tiszák és embereik, hogy nem kell felfújni semmiféle sérelmet: hogy kibivással ne vádoltassunk!... Lám: most a konvent ugyanazt teszi, a mit mi apródonként végeztünk most ebben, majd abban a kerületben; most ebben, majd abban a lapban. És vajjon gondolják e a konvent eddig minden sérelmet tagadó tagjai azt, hogy ez a bűnlajstrom megindítja a kormány szívét, a magyar állam lelkét, az ultramontánok kebelét? Eddig nem gondolták, nem hitték azért is utasítottak el minden panaszt, minden felszólalást!... Beh derék dolog volna, ha most már egyszerre megváltoznék a világ s gróf Tisza a miniszter megkezdéné a bűnlajstrom megszüntetésének munkáját, a melyet a protestáns bizottsági s konventi tag *követel*. Beh derék dolog volna, ha Hegedüs Sándor a képviselőházban, Báró Prónay Dezső, Laszkáry Gyula és Antal Gábor a főrendiházban is követelnék azokat, a miket a Véleményben olyan szokatlanul erélyesen *követelnek*. — Ám azt elismerem és elismeréssel jegyzem föl, hogy a bűnlajstrom összeállításával a közös protestáns bizottság szokatlan és épen azért meglepő dolgot hajtott végre. Ha a

bűnlajstromot meg is szüntetik; ha a jogegyenlőséget a papirosról az életbe, az elvből a gyakorlatba is beviszik; örök dicsőség fogja nevéket körülvenni mind a magyar állam, mind a magyar protestáns egyház történetében. Ha pedig a kudarc lesz aztán részünk: annak is magunk leszünk az okai, mert hagytuk a bűnlajstromnak a lehetőségét valóságra válni az állam szégyenére, Róma hatalmára, a törvény arculverésére, az igazság lábbal taposására, a jognak megcsufolására! Hadd lássuk hát: mi fog már most következni?!

Protestans Pap. „2166 vegyes házasság közül 505-ben volt megegyezés a gyermekek vallására nézve s e szám közül 308 a rom. kath. egyház javára. Mily óriási fogyása ez a protestantizmusnak, ha meggondoljuk az éveket, a tizedeket, a századokat és a generatio elvesztését! . . . Hiába itt minden sopánkodás, töprengés, a gazdagság a többség vonja a kisebbséget. Így pusztulunk, veszünk. Igaz, azt tagadni nem lehet, hogy a mi elvünk, a lélekismeretszabadság lett itt az egyházpolitikai törvények által kisajátítva s a szabadság ellenünk fordítva és romlásunkra alkalmazva. A törvényt megszabad és meg kell az országnak változtatni és pedig minél előbb, ha csak a protestantizmus végromlását, pusztulását nem akarja. Ezt pedig nem akarhatja a magyarság, a szinmagyarság jól felfogott érdekében. De mindenek előtt meg kell magának a protestantizmusnak mozdulni, egyenként és összességében, lelkész értekezleteiben, gyűléseiben, lapjaiban és mindenütt ott, a hol szava érvényesülhet. Sőt meg kell mozgalmának nyerni a társadalmat, annak okos eszét, melyha felismeri a veszélyt, az igazságtalan aránytalanságot, maga is felveszi ügyünket. Én azt hiszem, itt az idő a beszédre, az agitálásra, tovább aludni, és halgatni nem szabad, ha csak saját testünk húsának vágását nem helyeseljük.“

Sárospataki Lapok. — Centralizáljunk-e a debreceni protestans egyetem által? — Ev. ref. jellegű középiskolai értesítő tanulságai — Az apostolok cselekedeteiről írott könyv — stb.

Prot. Egyh. és Isk. Lap. — Emléket Kovács Albertnek. — A ker. anyaszentegyház. — Az 1721—22 évi vallásügyi bizottság. — Észrevételek az újított énekes könyvre — stb.

Dunánt. Prot. Lap. — A kinfirmációról — Az orsz. ref. tanáregyesületnek a vallás és közoktatási miniszterhez intézett felterjesztése a tanári nyugdíjtörvény módosítása tárgyában — stb.

Debr. Prot. Lap. — Az evangeliomi bátorság — Autonómia, jogegyenlőség, saecularisatio — A depr. ref. collegium adattára — stb.

Erd. Prot. Lap. — Az igehirdetés liberális alapon — Tűzbiztosítás — A fizetések levonása kérdéséhez — stb.

Protestans Szemle. (1901—2. füzet.) — A depr.

prot. egyetem — Draskovich György a soproni jezsuita collegium alapítója — A lelkipásztor jó hírnevének megvédelmezése a XVIII. században — A perzsa Mithra-vallás és a keresztyénség — Adatok a heidelbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsorához — Irodalmi szemle.

Üzenetek.

V. E. A folyó év első felére ki van fizetve. — B. J. Az 52 számmal nem szolgálhatok; elfogyott. — W. S. A folyó év első negyedére. — St. Gy. Megkaptuk; köszönjük.

Pályázat.

A budapesti ág. h. ev. főgimnáziumban egy

tornatanító és egy rajztanári

állás betöltendő, amaz rendes, esetleg helyettes, az utóbbi helyettes minőségben alkalmazandó egyénnel. A helyettes alkalmazása egyelőre egy évre szól. A rendes tornatanító javadalma évi 1800 (ezernyolczszáz) kor. fizetés, 600 kor. lakáspénz, szabályszerű ötödéves korpótlék (a másutt rendes alkalmazásban töltött évek beszámításával) a nyugdíjra való jogosultság az 1894. évi XXVII. t.-c. értelmében; a helyettes rajztanár évi javadalma 2000 (kétezer) korona) A rajztanári állásra pályázók közül előnyben részesül az, aki a szabadkézi és mértani rajz mellett az alsóbb osztályokban a számtant is, a tornatanítók közül az, a ki a torna mellett a vívást is képes tanítani.

A két állás ág. h. ev. vallásu, ilyenek nem létében ev. ref. egyénekkal fog betöltetni, s a megválasztottak által f. évi szeptember hó elején lesz elfoglalandó. Az egyháztanácsához intézett, s születési, képesítési s működési bizonyítvánnyal felszerelt kérvényeket a főgimnázium igazgatójához f. évi április 5-éig kell beküldeni.

Budapesten, 1904. február 23.

Dr. Mágoesy Dietz Sándor s. k.

Góbi Imre s. k.

I. isk. felügyelő.

igazgató.

19 2-1 -

A szatmári kiállításon (1903). jury tag, aranyérem és diszoklevéllel kitüntetve.

Jobb és megbízhatóbb

magvakat

s olcsóbban sehol sem kapni, mint

F á b i á n B é l a

magkereskedésében

Budapest, IX. ker. Üllői-ut 73. szám.

Árjegyzéket ingyen és bérmentve küld.

12. 10-4.

MARX és MÈREI

magyar tanszergyárosok

Budapest, VI, Aradi-utca 60.

Gyártanak mindennemű fizikai, kémi-
ai és geometriai

tanszereket

felső-, közép- és elemi iskolák részére.
Kitüntetve az Orsz. Iparegyesülettől új
ipar meghonosításáért és versenyképességért.

12-3

✠ **Hazánk legrégebb harangöntődéje.** ✠

Alapított 1816-ban.

Tíz évi jótállás.

➡ **Előnyös feltételek engedtetnek.** ➡

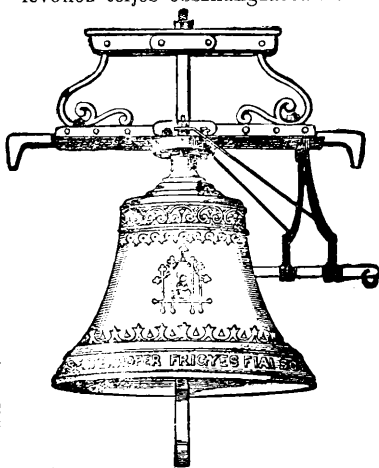
SELTENHOFER FRIGYES FIAI

SOPRONBAN

cs. és m. királyi udvari szállítók.

Ajánlják legjobban berendezett harangöntődjüket a t. községek- és egyházaknak. Harangok bármely nagyságban és zengzetben csak a legfinemabb harangórból tiszta csengő hanggal öntetnek. Repedt harangok újraöntetnek; ezek, valamint az új harangok is, a már meglevőhöz teljes összhangzatban öntetnek. Minden harang

hangja előre határoztaik meg. Különösen figyelmeztetjük szabadalmazott kovacsolt vasból készült szerkezetünkre nagy harangok részére, mely által ezek könnyen húzhatók s a falakat nem rázzák. Fakoronákkal bíró harangok ezen szerkezetre olcsó árért italakittatnak. Kovacsolt vasból készült tűzmentes harangállványokat, célszerű szerkezetben s olcsó árak mellett legjobban ajánlunk. **Költségvetésekkel s képes árjegyzékkel postafordultával szolgálunk.**

Pályázat hosszabbítás.

Vonatkozással a múlt évi 39., 40. és 41-ik számra a felkai

l e l k é s z i

állomásra a pályázat a kerületi elnökség engedélyével ezennel meghosszabbítottatik. A pályázatok ez évi február hó 25-ig az alólírott főesperesnél benyújtandók.

Szepes-Bélán, 1904. február 2. Szepes-Igló, 1904. február 2.

Weber Samu

főesperes.

17 3-3

Münnich Kálmán

egyházmegeyi felügyelő

Egy háztartási mérleg ingyen!

Mesés olcsó árak mellett küldöm szét túlhalmozott raktárból világhírű s kiválóságukért általánosan kedvelt

mexikói ezüst-áruimat

és pedig:

6 drb	mexk. ezüst asztali kést
6 "	" " " evővillát
6 "	" " " evőkanalat
12 "	" " " kávéskanalat
6 "	" " kiváló deszertkés
6 "	" " deszertvilla
1 "	" " mexk. ez. levesmer. kanál
1 "	" " ezüst tejmerítő
1 "	" " elegáns szalon asztali gyertyatartót

46 drb összesen csak 6.50 frt.

Minden megrendelő ezenkívül jutalomképen egy szavatosság mellett pontosan működő 12 és fél kiló hordképességű háztartási mérleget kap teljesen díjtalanul. A mexikói ezüst egy teljesen fehér fém (belül is) melynek tartósságaért és kiváló minőségéért jótállást vállalok. Szétküldés a pénz előzetes megküldése esetén vagy utánvétellel történik az európai raktárból. 12-8

Auffenberg József, Budapest, VII., Huszár-u. 6.

Hihetetlen!

4 1/2 kg. legfinomabb a sajtolásnál kevésbé megsérült

➡ **PIPERESZAPPAN** ➡

(kb 50 drb) rózsá. speik, moschus és ibolya illatokból szépen összeválogatva, míg a készlet tart 5 koronáért kapható.

A pénz előleges beküldése vagy utánvét mellett küldi **Auffenberg József Budapest, VII., Huszár-utca 6.**